

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.В. Бондарець, аспірант²

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

У статті розглянуто стан виробництва та переробки молока Черкаської області, проаналізовано структуру виробництва молочної продукції та канали її реалізації сільськогосподарськими виробниками Черкаської області, визначено основні фактори впливу на розвиток молокопереробної галузі та ключові аспекти формування конкурентних переваг молокопереробних підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, обсяг виробництва, виробництво молокопродуктів, молокопереробні підприємства, купівельна спроможність населення.

Молочне скотарство – традиційно важлива і невід’ємна галузь сільського господарства, ступінь розвитку якої є однією з ознак прогресу розвитку сільськогосподарської сфери. Молочній галузі також відводиться важлива роль у забезпеченні населення молоком та молочною продукцією. Нині галузі виробництва і переробки молока опинилися у складній ситуації. Поступове скорочення поголів'я корів вплинуло на обсяги виробництва і продажу молока, змінилася структура і асортимент виробництва молочної продукції, суттєво зменшились обсяги споживання молока та молочної продукції.

Дані проблеми та пріоритети розвитку молокопереробних підприємств висвітлюються в працях відомих українських вчених: Е. Бараніченко, В. Камінська, Л. Павловська, О. Присяжнюк, Д. Семенда, С. Ткачук, А. Череп та ін. Одні з яких акцентують увагу на необхідності використання виробничих резервів підвищення ефективності роботи цих підприємств, інші – організаційних.

Методика досліджень. Для наукового вирішення поставлених у статті завдань використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження економічних явищ. Теоретико-методологічною основою дослідження є праці вітчизняних та закордонних науковців і практиків. У статті використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний та економіко-статистичний, зокрема монографічний, порівняння, табличний та графічний.

Результати досліджень. Ринок молока і молокопродуктів – один з найбільш зростаючих ринків, відкритий для виробництва нових продуктів і нових технологій. В Україні впродовж 2000 – 2005 рр. обсяг виробництва молочної продукції збільшився в 2,1 рази, поступившись за темпами зростання лише секторам з виробництва напоїв та тютюнової продукції. Загалом в виробництві молочних продуктів було задіяно понад 800 підприємств. В 2005 р. частка молочної продукції в загальному випуску продукції харчосмакової промисловості становила 14,9%. Щорічне зростання даного сектору зберігалось до 2007 р. В 2008 р. обсяги виробництва більшості молочних продуктів або скоротились, або залишились на рівні 2007 р. У подальшому спостерігається негативна тенденція скорочення обсягів виробництва молочної продукції [1].

² Науковий керівник: д.е.н., професор Кукурудза І.І.

Серед основних факторів, що обумовили скорочення обсягів виробництва молочної продукції виділяють наступні: поступове нарощування обсягів імпорту, постійні обмеження на зовнішніх ринках збуту, зниження купівельної спроможності населення внаслідок подорожчання молочної продукції, фінансова криза.

З 2007 р. по 2012 р. обсяги виробництва молочної продукції скоротились на 17,4%. Більше падіння було зафіксовано лише в секторі переробки та консервування овочів та фруктів, а також в тютюновій промисловості. В 2010 р. виробництво молочної продукції скоротилась до 12% при загальному обсязі реалізованої продукції 23,1 млрд грн. У 2012 р. тенденція скорочення обсягів виробництва молочної продукції збереглась.

При поступовому скороченні обсягів виробництва молочної продукції, відбуваються суттєві зміни в кількості та структурі промислових підприємств, що її виробляють. В останні роки кількість молокопереробних підприємств в Україні постійно скорочується. Нині, кількість нормально функціонуючих молочних підприємств скоротилась до 210 одиниць. Серед них лише половину можна віднести до категорії крупних. В деяких регіонах залишилось лише 1–2 працюючих підприємств. На фоні закриття малих та середніх підприємств великі оператори молочного ринку продовжують нарощувати концентрацію виробництва. У розрізі компаній-виробників на долю двадцяти найбільших приходиться більше 75% ринку молокопродуктів [2].

Сектор переробки молока включає декілька великих сегментів, а саме – продукцію з незбираного молока: сири, масло тваринне, сухі молокопродукти, молочні консерви, казеїн та морозиво (табл. 1).

1. Географічна структура виробництва молочної продукції*

Вид продукції	Області
Молоко оброблене рідке	Вінницька, Київська (включаючи м. Київ), Дніпропетровська, Харківська, Полтавська
Кисломолочні продукти	Харківська, Київська (включаючи м. Київ), Дніпропетровська, Донецька, Полтавська
Вершкове масло	Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Сумська, Чернігівська
Сир	Полтавська, Сумська, Черкаська, Житомирська, Вінницька, Херсонська, Чернігівська
Сухі молочні продукти	Сумська, Полтавська, Київська

* Складено автором за даними Департаменту агропромислового розвитку Черкаської облдержадміністрації

Найбільші обсяги виробництва спостерігаються у сегменті продукції з незбираного молока (молоко рідке та кисломолочна продукція) та сегменті сиру. До складу сегменту кисломолочних продуктів входять наступні загальноживані товарні групи: сметана, кефір, йогурт, ряжанка. Продукти цього сегменту виробляються переважно для реалізації на внутрішньому ринку. Товарна група кисломолочної продукції відзначається широким асортиментом, користується великим попитом населення. Сири – один з найбільших за обсягом виробництва сегмент сектору. Виробництво сирів зорієнтоване як на внутрішній, так і на зовнішній ринок. Більш детально інформацію щодо структури та обсягів виробництва молочної продукції в Черкаській області наведено в таблиці 2.

2. Виробництво молочної продукції за видами в Черкаській області, тис. т*

Асортимент продукції	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Молоко і вершки сухі	8333	4764	4873	2698	3190
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	3225	2370	2400	2478	2947
Вироби з сиру кисломолочного знежиреного	58	101	203	209	–
Вироби з сиру кисломолочного жирного	3167	2269	2197	2269	–
Сири жирні	21970	2206	22360	20241	22695
Твердий сир	20366	20455	20866	18396	20574
Плавлений та тертий сир (не в порошок)	1587	1561	1494	1845	1971
Молоко і вершки, згущені з додаванням цукру або без додавання цукру	2555	1765	665	561	468
Продукти кисломолочні	12799	8606	7913	7823	13452
Йогурт неароматизований без наповнювачів	–	–	–	–	–
Простокваша і варенець, неароматизовані без наповнювачів	–	–	–	103	274
Кефір неароматизований, без наповнювачів	6096	4633	4553	4063	7249
Ряжанка неароматизована, без наповнювачів	1941	834	783	896	1899
Сметана неароматизована, без наповнювачів	2741	1441	1138	1281	2081
Продукти кисломолочні неароматизовані, без наповнювачів	230	273	220	96	249
Йогурт ароматизований з наповнювачами	1654	1071	818	824	1516
Маслянка, напій з маслянки	137	354	401	560	184
Сироватка	10451	7284	9201	8962	11348

* Складено автором за даними Департаменту агропромислового розвитку Черкаської облдержадміністрації

Таким чином, протягом 2008 – 2012рр. в структурі виробництва молочної продукції Черкаської області переважали сири жирні та тверді, кисломолочні продукти, сироватка. Так, виробництво сирів жирних зросло на 725 тис. т., твердих – на 208 тис. т., кисломолочних продуктів на 653 тис. т., сироватки – на 897 тис. т. В той же час за досліджуваний період спостерігається зменшення виробництва молока на 5143 тис. т., сирів свіжих неферментованих та сирів кисломолочних – на 278 тис. т., молока і вершків, згущених з додаванням цукру або без додавання цукру – на 2087 тис. т.

Для організованого ринку характерним є високий рівень переробки молока. Згідно даних IFCN (International Farm Comparison Network) середній світовий показник частки надходження молока на переробні підприємства від загального виробництва складає майже 60%. В розвинутих країнах він перевищує 80%. Для прикладу в країнах Європейського Союзу переробляється понад 95% виробленого молока [3].

В Україні частка переробленого молока все ще залишається значно меншою порівняно навіть зі середньосвітовим показником. В 2010 р. на переробку надійшло 42,1% виробленого молока, а решта була використана для власного споживання, прямого продажу або втрачена. Цей рівень є значно кращим порівняно з кінцем

дев'яностих років – періодом відродження молокопереробної галузі, коли на переробку надходило не більше 20 – 23% виробленого молока. Водночас – значно гіршим за рівень 1990 р., коли перероблювалось майже 75% молока надоеного всіма категоріями господарств.

В останні роки попит на молочну сировину з боку молокопереробних підприємств формувався під тиском дефіциту та падіння купівельної спроможності населення. За таких умов відбувається незначне збільшення обсягів продажу готової молочної продукції і загального попиту на молочну сировину з боку молокопереробних підприємств. Так, сільськогосподарськими виробниками Черкаської області за 2008 – 2012 рр. найбільше реалізовано молока переробним підприємствам – 239,6 тис. т, що на 53 тис. т більше порівняно з 2008р. (табл. 3).

3. Структура каналів реалізації молока сільськогосподарськими виробниками Черкаської області, тис. т *

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення 2012 р. до 2008р.
Реалізовано всього	173	194,2	202,4	209,3	247,7	74,7
У тому числі:						
переробним підприємствам, включаючи організації споживчої кооперації	–	186,6	194,5	201,1	239,6	53
на ринку	–	0,3	0,3	0,5	0,6	0,3
населенню через систему громадського харчування та в рахунок оплати праці	–	0,3	0,4	0,4	0,4	0,1
у рахунок земельних і майнових паїв	–	0,01	0,01	0,02	0,03	0,02
за іншими каналами	–	7,0	7,2	7,3	7,1	0,1

* Складено автором за даними Головного управління статистики у Черкаській області, [4]

Обсяги закупівлі молока на переробку суттєво відрізняються в залежності від регіону. Найбільше молочної сировини закупають молокопереробні підприємства Полтавської, Вінницької, Київської областей та Києва. В цих регіонах загальна потреба в молочній сировині становить понад 60% від загального обсягу виробництва. В інших регіонах цей показник менший.

Найвпливовішим фактором впливу на розвиток молокопереробної галузі є зовнішній ринок. Український молочний ринок традиційно знаходиться в прямій залежності від загальносвітових тенденцій. Нині цінова ситуація для виробника складається позитивно. Зростання попиту на молочну продукцію, збільшення цін на кормову складову та енергоносії роблять малоімовірним послаблення цін у майбутньому [5].

Водночас, за існуючого цінового тренду на внутрішньому ринку існує ймовірність збільшення пропозиції імпортової продукції. Так, Білорусія – один із найбільших експортерів молочної продукції в Україну, зараз доволі успішно проводить інтенсифікацію власної молочної галузі, що дозволить цій країні до 2015 р. збільшити експортний потенціал на 45% до 5,5 млн т. молока та молочної продукції (в перерахунку на молоко) [3].

Слід зазначити, що частина виробників молочної продукції, за умови відсутності доступної сировини на внутрішньому ринку, також можуть нарощувати

імпорт як молочної сировини, так і замінювати окремі товарні позиції імпортними молочними продуктами, використовуючи власні логістичні та маркетингові ресурси. За таких умов з огляду на збільшення конкуренції, фактор зовнішнього ринку також може мати негативний вплив на розвиток вітчизняної молочної промисловості.

Висновки. Отже, ефективне функціонування підприємств молокопереробної промисловості, що виробляють збагачену вітамінами та іншими корисними речовинами продукцію, є важливою передумовою стабільного розвитку економіки країни та забезпечення її населення цінними для здоров'я продуктами харчування. Функціонування таких підприємств у ринкових умовах об'єктивно потребує стратегічної орієнтації та перспектив адаптації до постійних змін як у внутрішньому, так й у зовнішньому конкурентному середовищі, здобутті переваг у виробництві якісних, доступних за ціною товарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Саблук П.Т. Состояние и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины // Экономика Украины. — 2008. — № 12. — С. 4 – 18.
2. Гохберг О. Ю. Конкурентоспособность бизнеса: теоретико-методологичні основи аналізу / О. Ю. Гохберг // Вісник Львівської державної фінансової академії. — 2010. — № 18. — С. 50 –57.
3. Что происходит на рынке молочных продуктов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kontrakty.ua/business/companies/11179>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України // [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Ткачук С.П. Сучасний стан та перспективи розвитку молочного ринку України / С. П. Ткачук, Д.К. Семенда // Науковий вісник національного університету біоресурсів та природокористування / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. — Київ, 2012. — Вип. 177. — Ч.1.: Економіка. — С. 338 – 344.

Одержано 26.05.2014

Аннотація

В.В. Бондарець

Тенденции развития молокоперерабатывающих предприятий

В статье рассмотрено состояние производства и переработки молока Черкасской области, проанализирована структура производства молочной продукции и каналы ее реализации, определены основные факторы влияния на развитие молокоперерабатывающей отрасли. Результаты исследования подтверждают, что в Украине доля переработанного молока все еще остается значительно меньше по сравнению со средним мировым показателем. А функционирование молокоперерабатывающих предприятий в рыночных условиях объективно требует стратегической ориентации и перспектив адаптации к постоянным изменениям как во внутреннем, так и во внешней конкурентной среде, получении преимуществ в производстве качественных, доступных по цене товаров.

Ключевые слова: конкурентоспособность, объем производства, производство молокопродуктов, перерабатывающие предприятия, покупательная способность населения.

Annotation

V.V. Bondarets

Trends of development of milk processing enterprises

In the article the state of the production and processing of milk of Cherkasy region is presented, the structure of production of dairy products and channels of its realization by agricultural producers of the region were analyzed, the main factors of the influence on development of milk processing industry and key aspects of the competitive advantages formation of milk processing enterprises were defined. The results of researches confirm that in Ukraine, share of processed milk remains much lower compared to average global index. Functioning of milk processing enterprises in market conditions objectively requires strategic orientation and perspectives of adaptation to the constant changes in both internal and external competitive environment, gaining advantages in the production of high-quality, affordable products.

Key words: *competitiveness, production volume, dairy production, processing enterprises, the purchasing power of the population.*

УДК 336.1/.5

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ВРАХОВУЮЧИ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

І. В. Копитіна, кандидат економічних наук

Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

Досліджено особливості та вплив економічної ситуації на динаміку доходів місцевих бюджетів України. Проаналізовано динаміку доходів місцевих бюджетів та їх долю у Зведеному бюджеті країни, висвітлено перспективні чинники підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Ключові слова: *місцеві бюджети, державний бюджет, трансферти, ВВП, доходи, видатки.*

Бюджетна система країни забезпечує цільовий характер використання фінансових ресурсів і дає можливості соціально-економічного розвитку як окремо регіонів так і держави в цілому. А одним з інструментів регулювання економічного і соціального розвитку держави є саме місцеві бюджети, через здійснення розподілу і перерозподілу частини ВВП.

Нині питанню розвитку місцевих бюджетів приділено достатньо уваги, зокрема в наукових працях О. Д. Василика, В. І. Кравченко, І. О. Лютого, І. О. Луніної, В. М. Опаріна, Ю. В. Пасічника, О. О. Сунцової та інших вчених. Проте на сьогодні питання розвитку та зміни структури місцевих бюджетів залишається актуальним.

Метою статті є вивчення впливу економічної ситуації на динаміку доходів місцевих бюджетів України.

Методика досліджень. Теоретичною та методологічною основою досліджень стали наукові праці з проблем розвитку бюджетної системи країни, особливості формування доходів та розподіл видатків місцевих бюджетів, Бюджетний Кодекс